

บทที่ ๕

บทบาททางการเมืองของนายควง อภัยวงศ์ ในฐานะนายกรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒

(๑๑ มกราคม ๒๔๘๔ - ๑๘ มีนาคม ๒๔๘๕)

สภาพทางการเมืองทั่วไปภายหลังการประกาศสันติภาพ

เมื่อคณะรัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ ไถ่ถอนจากตำแหน่งไป จึงจำเป็นต้องมีการจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ และเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ บุคคลที่จะดำรงตำแหน่งหัวหน้าคณะรัฐบาลชุดใหม่ ควรจะเป็นบุคคลที่ไม่ได้รวมอยู่ในคณะรัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงครามมาก่อนหรือไม่ใช่บุคคลที่เคยมีพฤติกรรมฝักใฝ่กับญี่ปุ่น เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้ที่มีความสมบัติเหมาะสมก็น่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในขบวนการเสรีไทย นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน จึงเห็นสมควรมอบหมายตำแหน่งนายกรัฐมนตรีให้กับ มรว. เสैनีย์ ปราโมช หัวหน้าเสรีไทยในอเมริกา ขณะนั้น มรว. เสैनีย์ ปราโมช ยังอยู่ที่กรุงวอชิงตัน ดี. ซี. แต่เนื่องจากทางเมืองไทยมีความจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ปกครองประเทศสืบต่อจากรัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ ในทันที เพราะถ้าไม่จัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวไว้ก่อน การวินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ อาจขัดข้อง ตลอดจนจะเกิดปัญหาเกี่ยวกับการส่งคณะกรรมการไปติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร บุคคลผู้ที่ได้รับการพิจารณาเข้าทำการจัดตั้งคณะรัฐบาลชั่วคราว คือ นายทวี มุขมณฑล ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลว่า นายทวี มุขมณฑล มีความเหมาะสมด้วยเป็นผู้มีประสบการณ์ทางการเมือง กล่าวคือเคยดำรงตำแหน่งเลขาธิการคณะรัฐมนตรีสมัยรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม อาจจะช่วยสร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่คณะรัฐบาลได้ก็ เพราะมีความรอบรู้งานด้านบริหารมาแล้ว

* รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งพิเศษ วันที่ ๑ ก.ย. ๒๔๘๔ เรื่อง การแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่

และความเหมาะสมอีกประการหนึ่งก็คือ เคย เป็นหัวหน้าเสรีไทยในประเทศซึ่งร่วมงานกับนายปรีดี พนมยงค์ ตลอดระยะเวลาสงคราม เป็นบุคคลที่นายปรีดี พนมยงค์ มีความไว้วางใจ โดยจะเห็นได้จากนายปรีดี พนมยงค์ ได้เคยคิดที่จะสนับสนุนนายทวี บุญยเกตุ ให้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อครั้งดำเนินการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่ในขณะนั้นนายควง อภัยวงศ์ มีความเหมาะสมมากกว่า นอกจากนี้ยังมีเหตุผลอีกประการหนึ่งที่นายปรีดี พนมยงค์ เลือกนายทวี บุญยเกตุ คือ "เป็นผู้ที่เคยอยู่กับฝรั่ง ผู้ที่เป็นนักเรียนนอก เลือกเอาผู้ที่เขา [สัมพันธ์มิตร - ผู้เขียน] รู้จักดี แล้วก็รู้ว่าอายุเพียง ๕ - ๑๐ วันเท่านั้น"

สิ่งที่น่าสนใจคือเหตุไฉนนายควง อภัยวงศ์ จึงไม่ยินดีที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีสืบต่อไป ทั้ง ๆ ที่นายปรีดี พนมยงค์ ยังคงให้การสนับสนุนและยังคงได้รับคะแนนนิยมจากสมาชิกสภา^๒ อาจเป็นเพราะนายควง อภัยวงศ์ มีเหตุผลว่าตนเองเป็นรัฐบาลชุดที่ร่วมสงครามกับญี่ปุ่น เมื่อญี่ปุ่นเป็นฝ่ายแพ้สงครามก็สมควรจะลาออก เพื่อเปิดทางให้ผู้ที่มีความเหมาะสมเป็นผู้จัดตั้งคณะรัฐบาลใหม่ที่ควรรับภาระการเจรจาทำความตกลงกับสัมพันธมิตร ดังนั้นนายควง อภัยวงศ์

^๑ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งพิเศษ พุทธศักราชที่ ๒ กันยายน ๒๔๘๘

^๒ นายควงได้รับความสนับสนุนจากสมาชิกสภาอย่างมากแม้จะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว ดังนั้นนายเตียง ไซยกาล ได้ให้สัมภาษณ์ว่า "ในระยะเวลาที่ ตั้งแต่รัฐบาลลาออกจนวันนี้ทางบ้านสมาชิกสภายังมิได้ปรากฏการทาบทามแต่ถึงกระนั้นก็เป็นวงการศึกษาสภาได้มีการปรึกษาหารือกันเป็นอย่างมาก จากน้ำเสียงทั้งหลายซึ่งต่อเนื่องกับเสียงของประชาชนด้วย ปรากฏว่าคุณควงเป็นที่ปรารถนาด้วยประการทั้งปวง ถ้าหากมีเหตุให้ชาคนบุคคลผู้นี้เสียด้วยประการใด ๆ เสียงต่าง ๆ ของบรรดาสมาชิกน่าจะแตกแยกกระเด็นกระสายอย่างอลเวง เพราะในขณะที่เดียวกันนี้ มีเสียงสอกลอดเข้ามาในวงของพวกเราว่าคนสำคัญในยุคนั้นบางคนที่กำลังวิ่งเต้นเพื่อเข้าสวมรอยในคราวนี้ก็มิบังเหมือนกัน แต่ก็มีใครอยู่ในความสนใจของเราเลย" จากไทยนิกร ฉบับประจำวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๔๘๘

^๓ หนังสือพิมพ์ญี่ปุ่นวิจารณ์ว่า รัฐมนตรีหลายคนในคณะรัฐบาลเป็นรัฐมนตรีสมัยรัฐบาลจอมพลฯ จากศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๔๘๗

ได้กล่าวแก่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีในวาระการพิจารณาเรื่องการลาออกของรัฐบาลว่า

เชว (นายทวี บุญยเกตุ) ไม่เอา ก็จะมาตามคตินั้นแหละ
ไม่ว่าจะทำอย่างไร เมาทแบคแทนท ผมก็ไม่รู้จัก
...อยากใหทวิ เขารับ

การตัดสินใจกราบถวายบังคมลาออกของรัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ นับว่าเป็นการถูกต้อง เพราะรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ นั้นเป็นรัฐบาลที่สืบเนื่องมาจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มากกว่าจะเป็นรัฐบาลใหม่อย่างแท้จริงและการที่นายควง อภัยวงศ์ ได้เคยมีความเกี่ยวข้องกับรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม คือ เป็นรัฐมนตรีร่วมคณะรัฐบาลถึง ๔ ครั้ง อาจจะทำให้ฝ่ายสัมพันธมิตรไม่ไว้วางใจนายควง อภัยวงศ์ ถ้านายควง อภัยวงศ์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบต่อไปจะเป็นการไม่สะดวกในการเจรจากับสัมพันธมิตร^๒

หากจะพิจารณาต่อไปอีกว่า เหตุไฉนนายปรีดี พนมยงค์ จึงไม่เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเสียเอง เพราะในขณะนั้นไม่มีผู้ใดที่มีอำนาจทางการเมืองภายในประเทศมากเท่ากับนายปรีดี พนมยงค์ และนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะหัวหน้าเสรีไทยในประเทศ ซึ่งดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่นตลอดระยะเวลา ย่อมมีความเหมาะสมที่จะรับหน้าที่เจรจาทำความตกลงกับสัมพันธมิตร เหตุผลก็คือดูเหมือนว่านายปรีดี พนมยงค์ จะยังไม่ยอมก้าวเข้ามามีบทบาททางการเมืองในฐานะนายกรัฐมนตรีโดยจะเห็นได้จากกรณีที่นายปรีดี พนมยงค์ สนับสนุนให้ มรว. เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าเสรีไทยในอเมริกาเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

นายทวี บุญยเกตุ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๔๘๘^๓

^๑ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่พิเศษ/๒๔๘๘ วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๔๘๘ เรื่อง รัฐบาลลาออก

^๒ รายงานการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๒/๒๔๘๘ (สามัญ) สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๔๘๘

^๓ ประกาศตั้งนายกรัฐมนตรี ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๖๒ ตอน ๔๗ (๑ ก.ย. ๒๔๘๘), หน้า ๕๐๗

โดยได้รับความไว้วางใจจากสภาเป็นเอกฉันท์ รัฐบาลชุกนายทวิ มุขยเกตุเป็นรัฐบาลชั่วคราว ซึ่งรอกอย มรว. เสนีย์ ปราโมช มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้จึงมีอายุเพียง ๑๗ วัน คณะรัฐบาลได้กราบถวายบังคมลาออกในวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๔๘๘ ในวันเดียวกับที่คณะรัฐบาลชุกนายทวิ มุขยเกตุ ลาออกได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ มรว. เสนีย์ ปราโมช ให้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

การเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ มรว. เสนีย์ ปราโมชนั้นในขั้นแรกนายคอง อภัยวงศ์ ไม่ใคร่พอใจที่นายปรีดี พนมยงค์สนับสนุน มรว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ด้วยเห็นว่า มรว. เสนีย์ ปราโมช ไม่รู้เรื่องความเป็นไปของการเมืองภายในประเทศด้วย ไปเป็นทูตอยู่ที่สหรัฐอเมริกาเสียหลายปี (๑๙๓๕ - ๑๙๔๕) แต่ภายหลังจาก มรว. เสนีย์ ปราโมช เข้าบริหารประเทศแล้ว แม้นายคอง อภัยวงศ์จะไม่ได้อยู่ร่วมในคณะรัฐบาล แต่ก็ได้เป็นผู้ให้คำปรึกษาบางประการ และร่วมงานกับรัฐบาล เช่น กรณีภาวะผูกพันที่รัฐบาลไทย ต้องจ่ายค่าให้สหประชาชาติ นายคอง อภัยวงศ์ ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการสำนักงานข่าว เพราะได้เคยมีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องข่าวมาแล้ว ความสนิทสนมระหว่าง นายคอง อภัยวงศ์ กับ มรว. เสนีย์ ปราโมช จึงเริ่มต้นขึ้น

สมัยรัฐบาล มรว. เสนีย์ ปราโมชนี้เอง ได้มีการดำเนินการจับกุมอาชญากรสงครามคนไทยรวม ๑๔ คน ซึ่งถูกระบุชื่อโดยสหประชาชาติ เช่น จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายประยูร ภมรมนตรี และข้าราชการชั้นหัวหน้ากองวิทยุกระจายเสียงสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เหตุผลที่รัฐบาล มรว. เสนีย์ ปราโมช ต้องริบดำเนินการจับกุมอาชญากรสงครามเสียเองก็เพื่อเป็นการรักษาเอกราชทางการศาลของไทย^๒ และการให้สหประชาชาติเข้ามาจัดการถือว่าการเสียเอกราชของชาติอีกด้วย^๓ อาชญากรทั้ง ๑๔ คน นั้น

^๑ สัมภาษณ์ มรว. เสนีย์ ปราโมช วันจันทร์ที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๔๘

^๒ สงบ สุวีเขนทร์, ประวัติ ๑๑ นายกรัฐมนตรี (พระนคร : โรงพิมพ์ประจักษ์การพิมพ์, ๒๕๑๔), หน้า ๔๔๓

^๓ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งพิเศษ/๒๕๔๘ วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๔๘ เรื่อง พระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม

อาทิ เช่น จอมพล ป. พิบูลสงคราม หลวงวิจิตรวาทการ พระสารสาสน์พลชั้น นาย-
ประยูร ภมรมนตรี พลโทมังกร พรหมโยธี พระราชธรรมนิเทศ นายสังข์ พัชโรทัย
เป็นต้น แต่ในที่สุดศาลตัดสินว่ากฎหมายอาชญากรรมสงครามไม่มีผลบังคับย้อนหลัง เพราะ เป็น
การขัดต่อรัฐธรรมนูญ ดังนั้นผู้ต้องหาอาชญากรรมสงครามจึงพ้นความผิดไป

การเมืองภายในประเทศสมัยรัฐบาล มรว. เสैनีย์ ปราโมช นั้นได้เกิดการขัดแย้ง
ภายในสภาย่อยครั้ง ทั้งนี้จากกล่าวได้ว่า มรว. เสैनีย์ ปราโมช เป็นนักการเมืองหน้าใหม่
ที่ถูกดึงตัวมาจัดตั้ง รัฐบาลเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของประเทศ ดังนั้น มรว. เสैनีย์ ปราโมช
จึงไม่มีพรรคพวกในสภาและ "ยังไม่รู้ใครเป็นใคร" สมัชชิกสภาจึงควบคุมการบริหาร
งานของรัฐบาลอย่างใกล้ชิดและไม่ยอมอ่อนข้อให้แก่ฝ่ายบริหาร ดังนั้นสมัชชิกสภามักจะอภิ-
ปรายเรื่องต่าง ๆ คัดค้านรัฐบาลอยู่เสมอ ความขัดแย้งระหว่าง รัฐบาลกับสภาที่เห็นได้ชัด
ก็คือ สมัชชิกสภาโจมตีร่างพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงครามของ รัฐบาลอย่างหนักก่อนจะผ่าน
การพิจารณาไปได้ ซึ่ง มรว. เสैनีย์ ปราโมช ถือว่าสภาทำให้รัฐบาลมัวหมองในสายตาต่าง
ประเทศ^๒ ความขัดแย้งระหว่าง รัฐบาลและสภาเป็นผลให้หนังสือพิมพ์โจมตีสภาผู้แทนเกือบ
ทุกวัน ถึงกับเรียกร้องให้มีการยุบสภาผู้แทนราษฎรเสีย^๓ ซึ่งก็ตรงกับความคิดของ รัฐบาล
เพราะ รัฐบาลไม่สามารถจะควบคุมสภาได้การบริหารประเทศจึงอยู่ในฐานะลำบาก และเมื่อ
เสียงสาธารณชนวิพากษ์วิจารณ์สภาผู้แทนหนักขึ้นทุกวัน มรว. เสैनีย์ ปราโมช เองก็มีความเห็นว่า
สมัชชิกสภาชุดปัจจุบันซึ่งได้รับการเลือกตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๑ และได้มีพระราชบัญญัติขยาย
กำหนดเวลาให้อยู่ในตำแหน่งต่อมาอีก ๒ ครั้ง นับว่าเป็นระยะเวลาอันเกินควร นอกจากนี้
นี้สมัชชิกสภาผู้แทนชุดนี้เป็นผู้ไคลงมติให้ประกาศสงครามกับอเมริกาและบริเตนใหญ่ ย่อมจะ

^๑ เสैनีย์ ปราโมช ชุมนุมวรรณคดีการเมือง, หน้า ๑๓

^๒ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๕/๒๔๘๔ วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๔๘๔ เรื่อง
ยุบสภา

^๓ ไทยใหม่ ฉบับประจำวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๔๘๔

เป็นสภาที่ขาดความเชื่อถือจากนานาประเทศ และหากมีการยุบสภาเพื่อทำการเลือกตั้งใหม่ อาจจะได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเรื่อง สส.ประเภท ๒ ซึ่งเป็นสมาชิกที่ได้จากการแต่งตั้งไม่ใช้เลือกตั้งเสียด้วย ในที่สุด มรว. เสนีย์ ปราโมช ได้ประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๔๘๘ ด้วยเหตุคิดว่าสมาชิกสภาอยู่ในตำแหน่งมานาน เนื่องจากระหว่างสงครามได้มีการขยายอายุของสภาจึงไม่มีการเลือกตั้ง ดังนั้นความคิดเห็นของสมาชิกสภาย่อมเห็นห่างจากเจตนารมณ์และความประสงค์อันแท้จริงของประชาชน^๒ เป็นอันว่ารัฐบาล มรว. เสนีย์ ปราโมช ต้องพ้นตำแหน่งไปด้วยการยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ ซึ่งกำหนดให้มีขึ้นในวันที่ ๖ มกราคม ๒๔๘๙ แต่รัฐบาลก็คงเป็นรัฐบาลรักษาการไปก่อนเพื่อรอการเลือกตั้ง

หนึ่งในปลายปี ๒๔๘๘ นี้เอง คือในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๘๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้เสด็จกลับประเทศไทย ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการจึงสิ้นสุดลง และจากการนี้ นายปรีดี พนมยงค์ ได้รับแต่งตั้งให้เป็น "รัฐบุรุษอาวุโส" ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน^๓ และรัฐบาลก็ได้มีโครงการจะมอบให้เป็นผู้แทนรัฐบาลไปเจริญไมตรีกับต่างประเทศต่อไป^๔

^๑ ราชกิจจานุเบกษา แฉกกฎฎีกา เล่ม ๖๒ ตอนที่ ๖๐ วันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๔๘๘, หน้า ๖๐๑

^๒ หนังสือจาก มรว. เสนีย์ ปราโมช ที่ ร.๓๘๑/๒๔๘๘ ลงวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๔๘๘ ถึงผู้สำเร็จราชการ เรื่อง เสนอร่างพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช ๒๔๘๘

^๓ ราชกิจจานุเบกษา แฉกกฎฎีกา เล่ม ๖๒ ตอนที่ ๒๐ (๑๑ ธันวาคม ๒๔๘๘), หน้า ๖๒

^๔ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๘ เรื่อง รัฐบุรุษอาวุโส

นายควง อภัยวงศ์ในฐานะนายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๒

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ ๒ มกราคม ๒๔๘๕ นั้น เริ่มมีการจับกลุ่มเป็นพรรคการเมืองกันขึ้นมาบ้างแล้ว และการเลือกตั้งครั้งนี้ก็ได้มีการหาเสียงกันอย่างกว้างขวางทั้งในกรุงและต่างจังหวัด ถึงขนาดบางแห่งมีการหาเสียงล่วงหน้ากันเกือบปี^๑ อาจกล่าวได้ว่านับตั้งแต่การเลือกตั้งวันที่ ๒ มกราคม ๒๔๘๕ นายควง อภัยวงศ์ ได้เริ่มบทบาททางการเมืองในค่านประชาชนอย่างแท้จริง โดยลาออกจากการเป็นสมาชิกสภาประเภท ๒ เพื่อสมัครเข้าแข่งขันในการเลือกตั้งสมาชิกประเภท ๑^๒

นายควง อภัยวงศ์ สมัครเข้ารับเลือกตั้งในเขต ๒ จังหวัดพระนคร คู่แข่งคนสำคัญของนายควง ในเขตเดียวกันก็คือ นายวิลาศ โอสถานนท์ ผู้ซึ่งเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไปเป็นอย่างดีเพราะเคยมีตำแหน่งสำคัญ ๆ ทางการเมืองมาก่อนแล้ว เช่น อธิบดีรัฐมนตรี อธิบดีอธิบดีกรมโฆษณาการ และอดีตสมาชิกสภาประเภท ๒ ด้วย อย่างไรก็ตามนายควง อภัยวงศ์ ก็ได้รับความสนับสนุนจากประชาชนและสื่อมวลชนเป็นอย่างมาก โดยจะพิจารณาได้จาก การเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์บางฉบับซึ่งแสดงการสนับสนุนอย่างเปิดเผย เช่น หนังสือพิมพ์ไทยใหม่ ฉบับประจำวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๔๘๔ เสนอข่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

ในเขต ๒ แห่งกรุงฯ อภิตนายควงจะสมัครแน่และว่าจะไม่โฆษณาอะไร มุก นอกจากว่าดูตาชอบใจก็เลือก ถ้าไม่ชอบก็อย่าเลือก สำหรับท่านผู้ฟัง แต่มีข่าวครั้งแรกว่าจะสมัครในพระนครคนก็เตรียมจะลงคะแนนให้เสียแล้ว เมื่อรู้กันว่าท่านจะสมัครในเขต ๒ บางคนถึงกับเตรียมย้ายบ้านไปอยู่ในเขตนี้ก็มี

^๑ นรนิติ เศรษฐบุตร เมืองไทยในระบบรัฐสภา, หน้า ๑๐๗ ✓

^๒ ในที่เดียวกัน

^๓ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่พิเศษ วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๔๘๔ เรื่อง นายควง อภัยวงศ์ กราบถวายบังคมลาออกจาก สส.ประเภท ๒

^๔ ไทยใหม่ ฉบับประจำวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๔๘๔

และอีกคนหนึ่งของชาวหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ ฉบับประจำวันที่ ๓๐ พ.ย. ๒๔๘๘ ได้อ้างถึงจดหมายจากคณะกรรมการเดินถนน มีใจความตอนหนึ่งว่า

... คุณครูนั้น คอให้ไปสมัครที่แม่ของสอน นครพนม หรือปัตตานี ก็ได้รับเลือกแน่ เพราะไคมา เพ็ญคุณความดีแก่คนไทยทั้งประเทศ

เกี่ยวกับการปราศรัยหาเสียงนั้น นายทอง อภัยวงศ์ ได้ไปกล่าวปราศรัยในที่ต่าง ๆ ด้วยความเป็นนักพูดที่มีความคมคายจึงทำให้ได้รับคะแนนนิยมจากประชาชน รวมทั้งเหตุพื้นฐานที่มีเป็นทุนเดิมคือผลงานเมื่อครั้งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ครั้งที่ ๑ อันได้แก่การประกาศยกเลิกระเบียบต่าง ๆ ที่มีบังคับประชาชนของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยอาจจะยืนยันเรื่องนี้ได้จากการปราศรัยครั้งหนึ่งที่วัดไผ่ล้อม อ. ยานนาวา (วันอาทิตย์ที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๘) หลังจากปราศรัยจบลงแล้ว นายทอง อภัยวงศ์ ได้ร่วมวงคุยกับสมภาร อุบาสก อุบาสิกา บนศาลาการเปรียญก็ได้มีชายชราคนหนึ่ง เข้าไปกราบนายทองแล้วกล่าวว่า "เพราะท่านที่เดียวที่ผมไปอำเภอก็ไม่ต้องใส่เสื้อ ผมต้องเลือกท่านเป็นแน่" นอกจากนี้ อุบาสก อุบาสิกา หลายคนก็ได้แสดงความชื่นชมที่ช่วยพรให้ได้รับเลือกตั้งและบางคนก็กล่าวว่า "ฉันกินหมากไคก็เพราะท่านคนนี้"^๒

จะเห็นได้ว่า การยกเลิกระเบียบที่มีบังคับประชาชนได้สร้างความนิมรรกัใคร่ให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน จึงปรากฏว่าก่อนการเลือกตั้งประชาชนบางกลุ่มในเขต ๒ จังหวัดพระนครได้คิดสโลแกนสนับสนุนนายทอง อภัยวงศ์ ไว้ว่า "เหล็กวิลาศหรือจะสู้ตะปูทอง"^๓

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๔ นี้ เป็นกาเลือกตั้งโดยตรงด้วยวิธีแบ่งเขต คือ เกณฑ์จำนวนราษฎร ๒๐๐,๐๐๐ คนต่อผู้แทนราษฎร ๑ คน และแม้ว่าการเลือกตั้งครั้งนี้จะเป็น

^๑ ไทยใหม่ ฉบับประจำวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๔๘๘

^๒ ในที่เดียวกัน

^๓ สัมภาษณ์ คุณหญิง เตชะ อภัยวงศ์, วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๘

การเลือกตั้งที่มีผู้มาใช้สิทธิน้อยกว่าทุกคราว ปรากฏผลว่าในจังหวัดพระนคร นายควง อภัยวงศ์ ได้รับเลือกด้วยคะแนนสูงสุดโดยชนะคู่แข่งอย่างท่วมท้น^๒

จากการเลือกตั้งโดยตรงทำให้มีจำนวนผู้แทนราษฎรประเภท ๑ เพิ่มขึ้น คือจำนวนทั้งหมดที่ได้รับเลือกตั้ง ๘๖ คน ทั้งนี้จึงได้มีการตั้งสมาชิกประเภท ๒ เพิ่มขึ้นให้มีจำนวนเท่ากับสมาชิกประเภท ๑

~~การ~~ภาระหน้าที่ของสภาผู้แทนก็คือการพิจารณาบุคคลที่จะเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี บุคคลที่อยู่ในฐานะเหมาะสมกับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นมีอยู่หลายคน คนแรกคือนายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ผู้ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกสภาเป็นจำนวนมากน้อย ทั้งนี้เพราะเป็นผู้ที่เฝ้าดำเนินนโยบายทางการเมือง ช่วยให้ประเทศชาติรอดพ้นอันตรายในสมัยสงครามมาได้ สมาชิกสภาผู้แทนที่ต้องการให้นายปรีดี พนมยงค์ เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมีความเห็นว่า นายปรีดี พนมยงค์ จะสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ภายในประเทศภายหลังสงครามได้ดีกว่าผู้อื่น และชื่อเสียงของนายปรีดี พนมยงค์ ก็เป็นที่รู้จักกันในหมู่นานาชาติเป็นอย่างดี ส่วนตัวนายปรีดี พนมยงค์ เมื่อหนังสือพิมพ์ได้สัมภาษณ์ว่าหากสมาชิกสภาจะเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจะยอมรับหรือไม่ นายปรีดี พนมยงค์ ตอบว่า "ไม่สามารถจะรับเป็นนายกรัฐมนตรีได้เพราะสุขภาพไม่สมบูรณ์ และไม่ได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนตามรัฐธรรมนูญ อยากจะพักผ่อนเขียนหนังสือเปิดโอกาสให้คนอื่น ๆ ลองแสดงความสามารถดูบ้าง"^๓

^๑ สถิติการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ครั้งที่ ๔ วันที่ ๖ (เมษายน ๒๔๘๘) มีดังนี้

ผู้มีสิทธิ ๖,๔๓๑,๘๒๙

มาใช้สิทธิ ๒,๐๘๑,๓๘๘

คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๕๒%

จังหวัดพระนคร จำนวนผู้มีสิทธิ ๓๓๘,๓๑๑ มาใช้สิทธิ ๘๘,๓๕๓ ร้อยละ ๒๖.๓๕

^๒ นิกธ ฉบับประจำวันที่ ๘ มกราคม ๒๔๘๘ ได้รายงานผลของคะแนนเสียง ในเขต ๒ ที่นายควง อภัยวงศ์ สมัครเข้ารับเลือกตั้งไว้ครั้งนี้ คือ นายควง อภัยวงศ์ ๑๒,๒๒๖ คะแนน นายวิลาศ โอสถานนท์ ๒๘๑๓ คะแนน และนายทง เยี่ยมศิลา ๘๔ คะแนน

^๓ ควง อภัยวงศ์ การต่อสู้ของข้าพเจ้า, หน้า ๒๔๔

นอกจากนายปรีดี พนมยงค์ แล้ว ยังมีบุคคลอื่น ๆ ที่มีความเหมาะสมกับตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีอีกหลายคน เช่น มรว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีคนปัจจุบัน ซึ่งยังคง รักษาการอยู่, นายทอง อภัยวงศ์ นายทวี บุญยเกษตร และนายจิเรก ชัยนาม

สำหรับความเห็นส่วนตัวของบุคคลที่ได้รับการพิจารณาจากสภาผู้แทน มรว. เสนีย์ ปราโมช มีความเห็นว่า ไม่ต้องการตำแหน่งทางการเมืองอีกต่อไป เท่าที่เคยรับตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีก็เพราะความจำเป็น ส่วนนายทวี บุญยเกษตร ได้ปฏิเสธทั้งตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และตำแหน่งรัฐมนตรี^๒ สำหรับนายทอง อภัยวงศ์ นั้นได้แสดงเจตนาว่าถ้าได้รับการ เลือกจากสภาผู้แทนก็จะยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี^๓

สภาผู้แทนราษฎรได้เปิดประชุมเป็นการภายในเมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๔๘๕ เพื่อ พิจารณาคณะบุคคลที่จะเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีผลปรากฏว่าจะแน่นอนเสียงของสมาชิกสภา ส่วนใหญ่ ต้องการมอบตำแหน่งนายกรัฐมนตรีให้แก่ นายปรีดี พนมยงค์ ประธานสภาจึงนำมติ ของสภาไปแจ้งแก่นายปรีดี พนมยงค์ แต่ได้รับการปฏิเสธโดยอ้างว่าสุขภาพไม่ดี และยังมี ภาระกิจต่าง ๆ ที่จะต้องปฏิบัติอีกมาก^๔

ภัยเหตุอันเนื่องมาจากการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๔ ซึ่งมีนักการเมืองหน้าใหม่ได้ รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นจำนวนไม่น้อย และผู้แทนราษฎรเหล่านี้ก็ยังไม่ได้ฝึกไฝ่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เป็นพิเศษ ดังนั้นจึงมีการแสดงบทบาททางการเมืองอย่างอิสระ และอาจเป็นเพราะมีความ เห็นว่า นายทอง อภัยวงศ์ ได้แสดงความเป็นนักประชาธิปไตยมากกว่าผู้ใดที่เคยเป็นสมาชิก

* สัมภาษณ์ มรว. เสนีย์ ปราโมช, วันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๒๐

๒ เรื่องราวของพันตรีทอง อภัยวงศ์, หน้า ๒๔๕

๓ นายทอง อภัยวงศ์ ให้สัมภาษณ์ผู้แทนหนังสือพิมพ์ นิกร ฉบับประจำวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๔๘๕

๔ แนวหน้าฉบับประจำวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๔๘๕

ในขณะที่ถูกออกวมาแล้ว การสมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็น สส. จังหวัดพระนครของนายคอง อภัยวงศ์ ก็พิสูจน์ให้เห็นถึงความนิยมสูงสุดจากประชาชน ดังนั้นสมาชิกสภาจำนวนไม่น้อยที่สนับสนุนนายคอง อภัยวงศ์ และต้องการให้นายคอง อภัยวงศ์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

นายปรีดี พนมยงค์ ยอมรับว่านายคอง อภัยวงศ์ เป็นอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งได้รับเสียงสนับสนุนจากสมาชิกสภา อาจจะมีโอกาสเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นายปรีดี พนมยงค์ จึงพยายามสนับสนุนผู้อื่นให้ขึ้นมาค้ำคะแนนเสียงของสมาชิกสภาจากนายคอง อภัยวงศ์ นายปรีดี พนมยงค์ ได้สนับสนุนนายคิเรก ชัยนาม ให้เป็นคู่แข่งของนายคอง อภัยวงศ์ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะนายปรีดี พนมยงค์ ได้มีประสบการณ์แล้วว่าตนเองจะเคยเป็นผู้สนับสนุนให้นายคอง อภัยวงศ์ เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ มาแล้วครั้งหนึ่ง แต่นายคอง อภัยวงศ์ ก็ได้แสดงพฤติกรรมให้ปรากฏแก่สายตาแล้วว่านายคอง อภัยวงศ์ มีความเป็นตัวของตัวเองมากกว่าจะดำเนินนโยบายตามแนวทางของนายปรีดี พนมยงค์

เมื่อเปรียบเทียบคุณสมบัติทางการเมืองระหว่างนายคอง อภัยวงศ์ กับ นายคิเรก ชัยนาม นั้น นายคอง อภัยวงศ์ ในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนประเภท ๑ ย่อมได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกสภาประเภท ๑ ด้วยกัน และคะแนนนิยมในหมู่สมาชิกสภาผู้แทนประเภท ๒ นายคอง อภัยวงศ์ เคยเป็นสมาชิกสภาประเภท ๒ มานาน นับว่านายคอง อภัยวงศ์ เป็นผู้มีความรู้และมีความรู้พื้นฐานทางการเมืองมากกว่า นายคิเรก ชัยนาม การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายคอง อภัยวงศ์ ครั้งที่ผานมานั้น นายคอง อภัยวงศ์ ก็ได้แสดงความสามารถในฐานะผู้นำฝ่ายบริหาร จึงนับได้ว่านายคอง อภัยวงศ์ มีโอกาสดีกว่านายคิเรก ชัยนาม ตรงที่ว่าได้เคยมีบทบาทสำคัญทางการเมืองมากกว่า

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการเลือกตั้งในครั้งนี้จะไม่ใช่ว่าการเลือกตั้งในระบบพรรคการเมือง แต่บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลุ่มหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจาก

จากต่างจังหวัด ซึ่งบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนเหล่านี้เองมีความนิยมชมชอบในตัวนายคอง -
 อภัยวงศ์ เป็นพิเศษ และสมาชิกสภาผู้แทนกลุ่มนี้มีจำนวนไม่น้อยในสภาซึ่ง เป็นเสียงสนับสนุน
 นายคอง อภัยวงศ์ โดยตรง คุณสมบัติทางการเมืองดังกล่าวนี้จึงดูเหมือนกับว่าในขณะนั้น
 นายคอง อภัยวงศ์ มีคุณสมบัติและความเหมาะสมมากกว่านายคิเรก ชัยนาม

ในเมื่อนายปรีดี พนมยงค์ ได้ปฏิเสธอย่างเด็ดขาด สมาชิกสภาจึงได้ให้ความสนใจ
 นายคอง อภัยวงศ์ ทั้งนี้ในการชาวเสียงสมาชิกเลือกตัวนายกรัฐมนตรี ปรากฏผลว่านาย
 คอง อภัยวงศ์ ได้รับเสียงสนับสนุนจากสมาชิกด้วยคะแนน ๘๖ จาก ๑๖๐ คน^๑ แม้วานายคอง
 อภัยวงศ์จะปฏิเสธถึง ๒ ครั้งก็ตาม ทั้งนี้เมื่อถูกเสนอชื่อเป็นนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งที่ ๓
 จึงยอมรับ เหตุผลก็คือไม่ยอมรับที่แรกด้วยทราบดีว่าคงเผชิญกับภาระอันหนักมาก แต่เมื่อ
 สมาชิกส่วนมากในสภาขอให้รับก็ไม่อาจปฏิเสธได้ โดยเปรียบเทียบว่า "ถือตัวเหมือนหมอตี
 ต้องเคารพต่อมรรยาทของแพทย์ที่ดี คือต้องรับรักษาโรคให้"^๒ ทั้งนี้ นายคอง อภัยวงศ์
 จึงได้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๔๘๕^๓

ความจริงการที่นายคอง อภัยวงศ์ ได้เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๒ นั้นพวกเขาเสรีไทย
 ที่ได้เป็นผู้แทนราษฎรยอมไม่สนับสนุน แต่ปรากฏว่าการเลือกตั้งครั้งนี้พวกอดีตเสรีไทยได้รับ
 เลือกตั้งมาน้อยกว่าที่ควร เสียงในสภาระหว่างสมาชิกสภาที่สนับสนุนนายคอง อภัยวงศ์ กับ
 สมาชิกสภาอิสระและเสียงสมาชิกสภาฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ จึงใกล้เคียงกัน เมื่อความนิยม
 ในทางส่วนตัวของนายคอง อภัยวงศ์ มีมากกว่าบุคคลอื่นประกอบกับนายปรีดี พนมยงค์ ได้

^๑ ผู้ที่ได้คะแนนรองลงมาคือ นายคิเรก ชัยนาม และ มรว. เสนีย์ ปราโมช จากไทยใหม่
 นับประจำวันวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๔๘๕

^๒ แนวหน้า นับประจำวันวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕

^๓ ประกาศตั้งนายกรัฐมนตรี, ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๖๓ ตอนที่ ๕
 (๘ กุมภาพันธ์) , หน้า ๗๕

ปฏิเสธที่จะเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในวงการเมืองในขณะนั้น ยังไม่มีบุคคลอื่นที่มีความเหมาะสมได้รับความนิยมนเท่ากับนายควง อภัยวงศ์ ดังนั้นนายจิเรก ชัยนาม คู่แข่งของนายควง อภัยวงศ์ ผู้ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ สนับสนุนจึงไม่อาจแข่งขันกับนายควง อภัยวงศ์ ได้

ด้วยเหตุที่นายปรีดี พนมยงค์ สนับสนุนนายจิเรก ชัยนาม ให้เป็นคู่แข่งกับนายควง อภัยวงศ์ ขอมแสดงว่าความสัมพันธ์ระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ กับนายควง อภัยวงศ์ ได้ถึงขั้นแตกหักกันแล้ว เกี่ยวกับกรณีแตกแยกกันนี้ พลเอกเนตร เขมะโยธิน แสดงความเห็นไว้ว่า

นายควง อภัยวงศ์ นั้นเคยมีความสัมพันธ์บางส่วนตัวกับนายปรีดีอย่างสนิทสนมและแน่นแฟ้นตั้งแต่สมัยที่เป็นนักเรียนด้วยกันในประเทศฝรั่งเศส แต่ต่อมาได้รวมมือกันในการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ประการสำคัญที่สุดก็คือ การที่นายควงได้เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยแรกในตอนปลายสมัยสงครามนั้นก็เนื่องมาจากได้รับการสนับสนุนจากนายปรีดี ซึ่งสมัยนั้นยังดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แม้ว่านายควงจะมีชื่อเสียงเป็น หัวหน้าเสรีไทย เป็นผู้ใกล้ชิดกับนายปรีดีเช่นคนอื่น ๆ ก็ดี แต่นายควงก็เป็นบุคคลสำคัญยิ่งคนหนึ่งที่ได้ช่วยให้งานเสรีไทยดำเนินไปโดยราบรื่น และมีผลดีต่อประเทศชาติเป็นอย่างมากครั้งแล้วนายควงก็มีฐานะเป็นคู่แข่งแตกแยกกับนายปรีดี เช่นเดียวกับ มรว.เสนีย์ ปราโมช เพราะสองคนอยู่ในฐานะอย่างเดียวกัน นอกจากนั้นพื้นฐานดั้งเดิมและอุดมคติในทางการเมืองของนายควงก็แตกต่างกับนายปรีดี นายควงเป็นลูกเจ้าพระยา แต่นายปรีดีเป็นลูกคนธรรมดาสามัญ นายควงนิยมชมชอบและประกาศตัวเองอยู่เสมอว่าเป็นเสรีนิยม ส่วนนายปรีดีก็เหมือนจะหันไปทางสังคมนิยม การแตกแยกที่สำคัญที่สุดระหว่างบุคคลทั้ง ๒ นี้ได้เกิดขึ้นเมื่อนายปรีดีได้แสดงออกมาอย่างเปิดเผยว่าสนับสนุนบุคคลอื่นเป็นคู่แข่งชุนกับนายควง เพื่อเป็นนายกรัฐมนตรีในสมัยหนึ่งหลังสงคราม ทั้ง ๆ ที่นายควงเคยได้รับการสนับสนุนจากนายปรีดีตลอดมา การกินแหนงแคลงใจซึ่งเคยมีอยู่ก็ทวีขึ้นจนต่างฝ่ายต่างแยกไปตั้งพรรคการเมืองของตนต่อสู้กัน

* เนตร เขมะโยธิน งานใต้ดินของพันเอกโยธี, หน้า ๓๔๘ - ๓๕๐

ควรพิจารณาไว้คว่ว่าการ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๒ ของนายควง อภัยวงศ์ นั้นว่านายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีของไทยในระบอบประชาธิปไตยคนแรก ซึ่งเป็นผู้ที่ประชาชนเลือกตั้งมาโดยตรง คือนายกรัฐมนตรี เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ๑ เพราะนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีส่วนใหญ่ เป็นสมาชิกในคณะราษฎรหรือสมาชิกประเภท ๒ แทบทั้งสิ้น ยังไม่ปรากฏว่านายกรัฐมนตรีคนใดเป็นบุคคลที่เลือกมาจากสมาชิกประเภทที่ ๑ แม้แต่การ เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรกของนายควง อภัยวงศ์ ก็เป็นสมาชิกสภาผู้แทนประเภทที่ ๒ อาจกล่าวได้ว่านับเป็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ทางการเมืองของไทยในระบอบประชาธิปไตยที่ได้นายกรัฐมนตรีที่ได้รับการเลือกตั้งที่ถูกต้องตามลักษณะการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

เมื่อได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว นายควง อภัยวงศ์ จะต้องทำการจัดตั้งรัฐบาลต่อไป เกี่ยวกับหลักการจัดตั้งคณะรัฐบาลบาลควง อภัยวงศ์ ได้แถลงแก่ผู้สื่อข่าว หนังสือพิมพ์ว่า ผู้ที่จะได้รับพิจารณาเข้าร่วมคณะรัฐบาลจะต้อง เป็นบุคคลที่ประชาชนเลื่อมใส มีชื่อเสียงทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งได้รับความนิยมเชื่อถือจากสมาชิกสภา รัฐมนตรีจะมีสมาชิกสภาผู้แทนประเภท ๑ ด้วย และจะต้องเป็นผู้เคยงานมาแล้ว แต่ในขณะที่นายควง อภัยวงศ์ กำลังดำเนินการจัดตั้งคณะรัฐบาล วงการทั่วไปต่างพากันโจษจรรย ว่า นายปรีดี พนมยงค์ ผู้มีอิทธิพลอยู่ในสภาเป็นอย่างมากอาจจะบงการอยู่เบื้องหลัง การจัดตั้งรัฐบาลครั้งนี้ และจะเป็นเหตุให้นายควง อภัยวงศ์ ไม่มีอิสระในการพิจารณาคัดคนมาร่วม ในคณะรัฐบาลเกี่ยวกับข่าวลือนี้ นายปรีดี พนมยงค์ ได้แถลงว่า

การเลือกเพิ่มบุคคลเข้าร่วมรัฐบาลชุดใหม่ของนายควงนี้เป็นสิทธิและอำนาจของ นายควงโดยเฉพาะผมไม่เกี่ยวข้อง และผมเองก็ไม่เคยเสนอ นายควง ให้แต่งตั้ง ใครเป็นรัฐมนตรีหรือจะใช้สิทธิยับยั้งแก่นายควงขอให้หนังสือพิมพ์ช่วยนำความเหล่านี้แถลงแก่ประชาชนให้ทราบกันเสียด้วย ^๒

^๑ หนังสือพิมพ์นิกร ฉบับประจำวันที ๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๘

^๒ ควง อภัยวงศ์ การต่อสู้ของข้าพเจ้า, หน้า ๒๖๐

การแถลงข่าวของนายปรีดี พนมยงค์ เช่นนี้ นับว่าเป็นประโยชน์สำหรับการจัดรัฐบาลใหม่พอสมควร และช่วยให้บรรยากาศทางการเมืองดีขึ้น

ในการจัด รัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๒ นี้เอง แม้ว่านายควง อภัยวงศ์จะเป็นสมาชิกสภาประเภท ๑ แต่การจัดรัฐบาลยังไม่ใช้รัฐบาลแบบพรรคการเมือง เพราะยังไม่มีระบบพรรคการเมืองอย่างแท้จริง นายควง อภัยวงศ์พยายามหลีกเลี่ยงข้อบกพร่องเกี่ยวกับตัวบุคคลที่จะเชื่อ เชิญ เข้าร่วมคณะรัฐบาล . และเมื่อจัดคณะรัฐมนตรีเสร็จเรียบร้อยแล้ว นายควง อภัยวงศ์ได้นำรายชื่อนามรัฐมนตรีไปปรึกษานายปรีดี พนมยงค์ เพื่อให้เกียรติในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส แต่นายปรีดี พนมยงค์ กลับไม่ให้ความสนใจเท่าใดนัก

รายนามคณะรัฐมนตรีซึ่งได้รับพระบรมราชโองการตั้งและแต่งตั้งในวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕ มีดังต่อไปนี้

๑. พระยาศรีวิสารวาจา	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
๒. หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
๓. พระสุทธธีรภรณ์มุนี	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
๔. พลโทชิต มั่นศิลป์เสนาบดีโยธารักษ์	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
๕. พระยาอัครราชทรงสิทธิ์	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรธิการ
๖. พลโทหลวง เกรียงศักดิ์พิชิต	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
๗. นายประจวบ บุนนาค	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
๘. นาวาเอก หลวงศุภชลาศัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
๙. พันตรี ควง อภัยวงศ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
๑๐. เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

๑๑. พลอากาศตรี มุณี มหาสันทนะ เวชยันต์รังสฤษดิ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
๑๒. นายศรีเสนา สมบัติศิริ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
๑๓. พระศรีธรรมาภรณ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๑๔. นายชม จารุรัตน์	รัฐมนตรี
๑๕. นายพันเอก น้อม เกตุญาติ	"
๑๖. นายเลียง ไชยกาล	"
๑๗. หลวงอังกณานุรักษ์	"
๑๘. นายสุวิชัย พันธุ์เกษม	"
๑๙. นายใหญ่ ศวิตชาติ	"
๒๐. นายฟอง สิทธิธรรม	"
๒๑. นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์	"

จากรายชื่อบุคคลรัฐมนตรีทั้งหมดประกอบด้วยสมาชิกสภาประเภท ๒ จำนวน ๘ คน สมาชิกสภาผู้แทนประเภท ๑ ๖ คน และบุคคลภายนอก ๖ คน ซึ่งทั้งหมดนี้ไม่ปรากฏว่าเป็นพรรคพวกฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ แม้แต่คนเดียว แสดงว่านายควง อภัยวงศ์ อาจจะต้องการให้เป็นที่ประจักษ์แก่วงการทั่วไปว่านายควง อภัยวงศ์ มิได้อยู่ภายใต้อิทธิพลทางการเมืองของนายปรีดี พนมยงค์ แต่ประการใด บุคคลที่เคยปฏิเสธเข้าร่วมคณะรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ครั้งที่ ๑ เช่น หลวงเกรียงศักดิ์พิชิตได้เข้าร่วมคณะรัฐบาลคราวนี้ด้วย ส่วนรัฐมนตรีที่เคยร่วมงานมาในสมัยรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ครั้งที่ ๑ ได้รับเลือกเข้าร่วมคณะรัฐบาลคราวนี้ก็คือ เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศร์ นาวาเอก บุง สุภชลาศัย พลโทชิต มั่นศิลป์สินาคโยธารักษ์ นายศรีเสนา สมบัติศิริ และ มรว.เสนีย์ ปราโมช ได้รวมเป็นรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศ ส่วนสมาชิกสภาประเภท ๑ จำนวน ๖ คน ได้แก่ นายเลียง ไชยกาล

* รัฐธรรมนูญมาตรา ๔๓ กำหนดว่า นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ๑๔ นาย ต้องเลือกมาจากสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎร

หลวงอังคณาบุรุษ นายสุวิชัย พันธุ์เศรษฐ์ นายใหญ่ ศวิตชาติ นายพอง สิทธิธรรม นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ และยอมเป็นการแน่นอนว่า สมาชิกสภาประเภท ๑ เหล่านี้ ย่อมจะต้องมีส่วนหาคะแนนเสียงสนับสนุนนายควง อภัยวงศ์ จากสมาชิกสภาคนอื่น ๆ

หนังสือพิมพ์แนวหน้าวิจารณ์คณะรัฐบาลชุดนี้ว่า

รายนวมบุคคลที่ถูกคัดเลือกเข้าร่วมในคณะรัฐบาล พอจะแยกได้ ๓ ประเภท คือ พวกเชี่ยวชาญการต่างประเทศ พวกสุชุม และพวกที่ได้รับความไว้วางใจจากราษฎร โดยได้เข้ารับเลือกซ้ำรอบสอง

ข้อสังเกตที่เห็นได้ชัดคือ เสรีใหญ่ต่าง ๆ ที่ มรว. เสนีย์ ปราโมช เพียงคนเดียวและบรรดารัฐมนตรีว่าการต่างแต่เป็นผู้ใหญ่โดยอายุและผลงานในอดีตทางด้านการคลังซึ่ง เป็นปัญหาสำคัญที่จะต้องได้รับการแก้ไขก่อนปัญหาอื่น ทานุกวงได้เลือก พระยาศรีวิสารวาจาเป็นรัฐมนตรีว่าการผู้แม่จะ เคยมีชื่อเสียงเรื่อง การต่างประเทศ แต่ทางการคลังยังไม่เคยแสดงฝีมือให้เห็น แต่ก็น่าลองพิจารณา ประการสำคัญที่ควรพิจารณา คือ ไม่มีรัฐมนตรีที่สนับสนุนเผด็จการ

การคำวิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ดังกล่าวมาข้างต้น ก็พอจะคาดคะเนได้ว่า รัฐบาลชุดนี้ไม่ได้ถูกโจมตีในเรื่องตัวบุคคลแต่เป็นไปในรูปสนับสนุนรัฐบาลเสียมากกว่า

เนื่องจากการเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายควง อภัยวงศ์ ครั้งนี้ยังความไม่พอใจแก่นายปรีดี พนมยงค์ และพรรคพวกเป็นอย่างมาก^๒ ดังนั้นก่อนหน้าจะถึงวาระที่นายควง อภัยวงศ์ นำคณะรัฐมนตรีเข้าแถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจจากสภา กลุ่มการเมืองฝ่ายตรงข้ามคือกลุ่มพรรคสหชีพ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ ให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลังอย่าง

^๑ แนวหน้า ฉบับประจำวันที ๔ ก.พ. ๒๔๘๔

^๒ เรื่องราวของนายควง อภัยวงศ์, หน้า ๗๕

ลับ ๆ ได้พยายามแสดงการคัดค้านรัฐบาลใหม่, โดยการกระจายข่าวว่า ในวันที่คณะรัฐบาล
ชุดใหม่แถลงนโยบายต่อสภาเพื่อขอความไว้วางใจ ฝ่ายค้านจะโจมตีรัฐมนตรี เป็นรายบุคคล
โดยอ้างว่าประชาชนไม่พอใจ เมื่อมีข่าวเช่นนั้น นายควงได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรี เป็นการ
ภายในวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ เพื่อปรึกษาเกี่ยวกับวิธีการอภิปรายเพื่อขอความไว้วางใจจากสภา
นอกจากนั้นนายควง อภัยวงศ์ ก็ได้แถลงตอบโต้อีกว่า หากสภาได้ลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี
ผู้ใดคนหนึ่ง ในคณะรัฐบาล รัฐบาลก็จะยื่นใบลาออกทั้งคณะทันที ควบคู่กันเป็นการคุ้มครองเกียรติ
ของตนและคณะรัฐบาล ทั้งนี้เพราะมั่นใจว่าการจี้คณะรัฐมนตรีชุดนี้ประอบด้วยบุคคลที่ประชา
ชนส่วนใหญ่มีความเชื่อถือและในวงการต่างประเทศก็ย่อมจะพอใจ

นายควง อภัยวงศ์ ได้นำคณะรัฐมนตรี เข้าแถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนเพื่อขอความ
ไว้วางใจในวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕ นโยบายที่นายควง อภัยวงศ์ แถลงต่อสภานั้นถือว่าเป็น
เป็นนโยบายที่คำนึงถึงสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนั้นเป็นหลัก* ทั้งนี้ใจความสำคัญตอนหนึ่ง
ดังนี้

รัฐบาลนี้ขอมอบหมายคืออยู่ว่า ได้เข้ามาทำหน้าที่ในขณะที่บ้านเมืองกำลังตกอยู่ในฐานะ
ที่ยากลำบาก เป็นอย่างยิ่งมีสิ่งที่จะต้องแก้ไขปรับปรุงหลายอย่างทั้งที่เกี่ยวกับการ
ภายในและภายนอกเพื่อยังประเทศให้กลับคืนสู่สภาพอันมั่นคง การที่จะดำเนินการ
ดังกล่าวนี้ให้ลุล่วงไปได้โดยอ้อมมีหลักสำคัญ ๒ ประการคือ ต้องรีบปรับปรุงสัมพันธภาพ
กับต่างประเทศให้เขาระคับปฤติประการหนึ่ง กับจัดการบ้านเมืองภายในให้กลับ
เขารูระเบียบอันดีอีกประการหนึ่ง ในด้านต่างประเทศจะได้อพยพย้ายแก๊งปัญหาต่างๆ
ที่ยังค้างคาอยู่ให้สำเร็จลุล่วงไป โดยมีการร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับสหประชาชาติ
เพื่อความปลอดภัยและป้องกันการกระทบกระเทือนจากภายนอก ส่วนการปรับปรุง
กิจการบ้านเมืองอันเป็นการภายในนั้น หัวใจของเรื่องอยู่ที่จะต้องให้ประเทศมีการ
ปกครองระบอบประชาธิปไตยอันสมบูรณ์เพื่อราษฎรทั้งประเทศจะได้มีส่วนร่วมมีเสียง
ในการปกครองตนเองโดยแท้จริง อันเป็นทางที่ดีที่สุดที่จะรักษาประโยชน์ของราษฎร

* นายควง อภัยวงศ์ ให้สัมภาษณ์ผู้แทนหนังสือพิมพ์ นิกร ฉบับประจำวันที ๖ กุมภาพันธ์

ด้วยเหตุนี้ ในสมัยที่ข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งหัวหน้าคณะรัฐบาลคราวที่แล้วว่ารัฐบาล
ในครั้งนั้นจึงได้เป็นผู้ริเริ่มเสนอให้มีการแก้ไขปรับปรุงรัฐธรรมนูญ เพื่อให้เหมาะ
สมแก่กาลสมัยยิ่งขึ้น เมื่อข้าพเจ้าได้กลับเข้ารับตำแหน่งหัวหน้าคณะรัฐบาลอีกใน
ครั้งนี้ รัฐบาลปัจจุบันก็มีเจตจำนงอันแน่วแน่ที่จะดำเนินการแก้ไขปรับปรุง ที่
ใครริเริ่มไว้แล้วให้เสร็จสิ้นไปด้วยดี ดังกล่าวข้างต้น นอกจากนั้นก็จะพยายาม
แก้ปัญหาต่าง ๆ ทั้งในเรื่องเกี่ยวกับการเงิน การเศรษฐกิจ การครองชีพราษฎร
การรักษาความปลอดภัยภายใน การส่งเสริมการศึกษา การส่งเสริมสมรรถภาพ
และความเที่ยงธรรมของข้าราชการ ตลอดจนช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสของประชาชนไทย
ทั่ว ๆ ไป...

ในการแถลงนโยบายปรากฏว่า นายควง อภัยวงศ์ พยายามตอบปัญหาของทุกกระ-
ทรวงเสียเอง ทั้งนี้อาจจะพิจารณาได้ว่า ถ้าหากรัฐมนตรีแต่ละกระทรวงให้ความกระจ่าง
เกี่ยวกับนโยบายได้ก็ไม่ว่าที่ควรภาพพจน์ของรัฐบาลจะเสียไป และจะเป็นเหตุให้ฝ่ายค้าน
โจมตีนโยบายอย่างหนักถึงขนาดรัฐบาลอาจจะไม่ได้รับความไว้วางใจก็เป็นได้ การอภิปราย
ดำเนินไปอย่างรุนแรง เหมือนกับว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ถูกกำหนดตัว เป็นผู้ซักถามนโยบาย
ของรัฐบาล โดยเฉพาะต้องใช้เวลาแถลงนโยบายและตอบข้อซักค้านถึง ๒ วัน นับเป็น
การซักถามที่ละเอียดมากและไม่เคยปรากฏมาก่อน นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าเสถียรภาพ
ของรัฐบาลคงจะไม่มั่นคงนัก เมื่อถึงวาระการลงมติไว้วางใจ จากจำนวนสมาชิกที่เข้า
ร่วมประชุมจำนวน ๑๖๖ คน รัฐบาลได้รับความไว้วางใจด้วยคะแนนเสียง ๘๖ : ๑๖๖^๑
ซึ่งพิจารณาได้ว่าเป็นคะแนนเกินครึ่งเพียงเล็กน้อย อาจจะเป็นคะแนนสนับสนุนจากสมาชิก
ที่นิยมชมชอบในตัวนายควง อภัยวงศ์ โดยตรง รวมกับคะแนนเสียงจากสมาชิกสภาที่เป็นกลุ่ม
อิสระไม่ฝักใฝ่ในฝ่ายใด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบคะแนนไว้วางใจรัฐบาลกับ
คะแนนสนับสนุนให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี คือ ๘๖ : ๑๖๐ แล้ว อาจกล่าว
ได้ว่าผู้ที่ออกเสียงไว้วางใจรัฐบาลก็คงเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเกี่ยวกับที่ออกเสียงให้นายควง

^๑ ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๒๓ ตอนที่ ๕ (๔ ก.พ.๒๔๘๕), หน้า ๑๖๑

อภัยวงศ์ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั่นเอง

การเข้ารับหน้าที่บริหารประเทศของรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ชุดที่ ๒ นี้ ทางด้านการต่างประเทศนับว่าได้ดำเนินการเรียบร้อยไปแล้วตั้งแต่รัฐบาล มรว. เส็นีย์ ปราโมช ได้ลงนามในสัญญาความตกลงสมบูรณแบบ คังนั้นปัญหาสำคัญ เฉพาะหน้าของรัฐบาลก็เห็นจะแก้ไขได้แก่ปัญหาทางเศรษฐกิจภายในประเทศ นายควง อภัยวงศ์ ก็ตระหนักอยู่แก่ใจจึงกล่าวว่า

... จะพยายามแก้ไขภาวะสินค้านำเข้าที่เป็นอยู่ในขณะนั้นให้สำเร็จลงได้ ถึงแม้ว่าอายุรัฐบาลของข้าพเจ้าจะอยู่ได้ไม่นานก็ไม่ว่า ขอให้แก้ไขให้สำเร็จเถิดเพราะต้องการโบว์แดงชนนืเท่านั้น^๒

อาจพิจารณาเหตุการณ์ตอนนี้ได้ว่าจากการที่รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ได้รับคะแนนเสียงไว้วางใจจากสภาเกินครึ่ง เพียงเล็กน้อยทำให้นายควง อภัยวงศ์ พอจะคาดการณ์ได้ว่ารัฐบาลจะมีอายุอยู่ไม่นานนัก เพราะฝ่ายค้านในสภาส่วนมากเป็นพรรคพวกนายปรีดี พนมยงค์ และหากว่าฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ สามารถหาพรรคพวกในสภาเพิ่มขึ้นจากเดิมได้ เสียงสนับสนุนของรัฐบาลย่อมจะลดน้อยลงไป และฝ่ายค้านก็ย่อมจะใช้วิถีทางรัฐสภาโค่นล้มรัฐบาลได้โดยง่าย

หลังจากรัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ เข้าบริหารประเทศได้เพียง ๖ วัน สมาชิกสภาฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้เริ่มดำเนินการก่อบัญญัติหนักใจให้แก่รัฐบาล กล่าวคือ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ สส. จังหวัดอุบลราชธานีได้มีหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี เสนอให้รัฐบาลทำการควบคุมราคาเครื่องอุปโภคบริโภคและค่าใช้จ่ายของประชาชน^๓ เมื่อรัฐบาลได้รับหนังสือขอเสนอของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์แล้ว ก็ได้จัดส่งให้คณะกรรมการพิจารณาแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชาติพิจารณา ในขั้นต้นคณะกรรมการพิจารณารายละเอียดของข้อเสนอ

^๑ ราชกิจจานุเบกษา แนนกฤตฎีกา เล่ม ๒๓ ตอนที่ ๘ (๑๑ ม.ค. ๒๔๘๕), หน้า ๒๓

^๒ ไทยใหม่ ฉบับประจำวันที ๒ มีนาคม ๒๔๘๕

^๓ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ ๑๕๐ ปีที่ ๓๑ เรื่อง พระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขัน

แล้วมีความเห็นว่า การควบคุมราคาเครื่องอุปโภคบริโภคและค่าใช้จ่ายของประชาชนดังกล่าว เป็นวิธีการที่ไม่ได้ผล เพราะ เป็นสิ่ง เหลือวิสัยที่จะแก้ปัญหาการครองชีพของประชาชนด้วยวิธีควบคุมราคาและยัง เป็นการซ้ำซ้อนกับพระราชบัญญัติอีกหลายฉบับที่ประกาศใช้ไปแล้ว อาทิเช่น พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องอุปโภคบริโภคและของอื่น ๆ ในภาวะคับขัน พุทธศักราช ๒๔๘๘, พระราชบัญญัติป้องกันการค้ากำไรเกินควร พุทธศักราช ๒๔๘๐ และ ๒๔๘๓ (ฉบับที่ ๒) เป็นต้น ทั้งนี้คณะกรรมการจึงเรียนเสนอรัฐบาลว่าจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด รัฐบาลจึงมีความเห็นพ้องต้องกันกับคณะกรรมการ ฯ คือจะไม่ดำเนินการเรื่องนี้

แม้ว่ารัฐบาลจะปฏิเสธในขั้นต้นที่จะดำเนินการตามข้อเสนอของนายทองอินทร์ - ภูริพัฒน์ แต่ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ก็ได้เสนอเรื่องการควบคุมราคาสินค้านี้เป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขัน พุทธศักราช ๒๔๘๘ เข้าสู่สภาในวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๔๘๘^๒ ซึ่งในวันประชุมสภาเพื่อพิจารณาร่าง พรบ. ฉบับนี้ ผู้เสนอ พรบ. พยายามให้เหตุผลว่าค่าใช้จ่ายในการครองชีพของประชาชนขณะนี้มีความเดือดร้อนมากขึ้น นับเป็นภาระหนักแก่คนยากจนและผู้มีรายได้น้อย เช่น ชาวนา กรรมกร แม้กระทั่งข้าราชการ ทั้งนี้เพราะผู้ขาย หรือผู้จำหน่ายพยายามเรียกร้องราคาตามใจชอบแสวงหากำไรอย่างไม่เห็นอกเห็นใจในการเดือดร้อนของประชาชน นายควง อภัยวงศ์ ได้พยายามตอบชี้แจงว่า รัฐบาลที่แล้ว ๆ มาได้เคยออกกฎหมายควบคุมราคาสินค้าและได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการควบคุมขึ้นเป็นหลายชุด แต่ก็ไม่สามารถทำงานได้ผล เพราะสินค้าใดที่กฎหมายควบคุม สินค้า นั้นจะขาดตลาดทันที และหากมีการใช้ พรบ. ฉบับที่นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เสนอนี้เกรงจะเป็นการเดือดร้อนแก่ประชาชนทั่วไปมากยิ่งขึ้น^๓

^๑ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เล่มที่ ๑๕๐ บันทึกเสนอของ นายทองเปลว ชลภูมิ ถึงนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ ๑๓ ก.พ. ๒๔๘๘

^๒ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๔ (สามัญ) วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๔๘๘

^๓ โปรดดูรายละเอียดในรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๕ (สามัญ) วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๔๘๘

ของคณะกรรมการลงคะแนนลับ ที่ประชุมลงมติรับหลักการด้วยคะแนนเสียง 65:63¹ เมื่อปรากฏผลออกมาเช่นนี้ นายควง อภัยวงศ์ได้กล่าวแก่ที่ประชุมว่า "เมื่อสมาชิกจะทำ ทางรัฐบาลเห็นว่าไม่ทำ ข้าพเจ้าก็ต้องลาออก"² ต่อจากนั้นนายควง อภัยวงศ์ได้เดินนำคณะรัฐมนตรีออกจากที่ประชุมสภาโดยไม่มีการพิจารณาระเบียบวาระอื่นๆ อีกต่อไป และประธานสภาฯยังมีใจกล่าวปิดประชุมแต่อย่างใด³

ดังนั้นในตอนเย็นของวันที่ 18 มีนาคม 2489 นั้นเอง นายควง อภัยวงศ์ก็ได้นำคณะรัฐมนตรีกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง

เกี่ยวกับการลาออกของรัฐบาลครั้งนี้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้แสดงความเห็นไว้ว่า "การลาออกของนายควงครั้งนี้อาศัยหลักจุดอิมทางมารยาท"⁴ อาจพิจารณาได้คือ การที่นายควง อภัยวงศ์พ่ายแพ้คะแนนเสียงเพียง 2 คะแนนเท่านั้นไม่น่าจะเป็นสาเหตุให้นายควง อภัยวงศ์ตัดสินใจนำคณะรัฐมนตรีกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง แต่ทั้งนี้ น่าจะเป็นไปได้ที่ว่า นายควง อภัยวงศ์อาจจะได้พิจารณาสถานการณ์ในขณะนั้นแล้วเห็นว่า รัฐบาลชุดนี้มีเสียงสนับสนุนในสภาพอๆกับเสียงของฝ่ายค้าน ดังนั้นเสถียรภาพของรัฐบาลจึงไม่มั่นคงนัก และย่อมมีโอกาสที่จะถูกโค่นล้มด้วยวิถีทางรัฐสภาได้โดยง่ายซึ่งนายควงแสดงความเห็นเกี่ยวกับกรณีนี้ไว้ว่า

ผมรู้มานานแล้วว่า จะมีการ โจมตีผมในสภา ร่าง พรบ. นี้ถ้าผมรับ ผมก็ต้องไปก่อนว่าเอาทางหน้า รับก็ดีกว่าไม่รับก็ดีกว่า เพราะเขาเตรียมกันมาแล้วก็ว่ามันเสียเลยดีกว่า ผมรักชื่อเสียงเกียรติยศของผมเท่าไร การที่ผมปฏิบัติไปตั้งนี้เป็น การแสดงมารยาทชอบด้วยธรรมเนียมของประชาธิปไตยแล้ว⁵

เหตุผลที่ทำให้นายควงมั่นใจว่าการ เสนอร่าง พรบ. ฉบับนี้เป็นแผนการล้ม

¹ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 15 (สามัญ) วันที่ 18 มีนาคม 2489

² ในที่เดียวกัน

³ ในที่เดียวกัน

⁴ เสนีย์ ปราโมช, แฟ้มการเมือง, หน้า 188

⁵ นายควง อภัยวงศ์ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ อ่างใน แนวหน้าฉบับประจำวันที 21 มีนาคม 2489

รัฐบาล อาจเป็นเพราะ พรบ.ฉบับนี้ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ได้เคยเสนอรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ครั้งที่ ๑^๒ ขณะนั้น นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เป็นรัฐมนตรีร่วมคณะรัฐบาลด้วย ในครั้งนั้น คณะรัฐมนตรีก็มีความเห็นว่า พรบ.ฉบับนี้ไม่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนแต่อย่างใด แต่กลับจะทำความยุ่งยากให้แก่ประชาชนมากกว่า ปรากฏว่า นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ยินยอมถอนร่าง พรบ.ฉบับนี้

สำหรับเหตุที่ทำให้เสียงสนับสนุนรัฐบาลตั้งแต่ครั้งขอความไว้วางใจจากสภาลดน้อยลงไปนั้น อาจพิจารณาได้ว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เคยให้ความสนับสนุนรัฐบาลกลับเอาใจออกห่าง เพราะรัฐบาลไม่ได้ใช้วิธีการหาเสียงสนับสนุนด้วยการเอาใจนักการเมืองหรือสมาชิกสภา ประกอบกับได้เกิดกลุ่มพรรคการเมืองซึ่งพยายามแข่งขันสร้างอำนาจกัน เสียงสนับสนุนฝ่ายรัฐบาลจึงถูกดึงไปร่วมกับฝ่ายตรงข้าม นอกจากนี้ก็มิได้มีผู้แสดงความคิดเห็นว่าการเสนอพรบ.คุ้มครองค่าจ้างของประชาชนในภาวะคับขันของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ไม่มีผู้ใดคาดคิดว่าทางกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะทำการรวดเร็วเช่นนี้ เหตุนี้เองสมาชิกสภาประเภท ๑ ซึ่งเป็นเสียงสนับสนุนรัฐบาลหลายคนซึ่งบางคนได้เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีก็ได้เดินทางออกไปเยี่ยมเยียนราษฎรในท้องถิ่นของตน ทำให้เสียงฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลในสภาลดน้อยลงไป จึงมีส่วนทำให้แพะแนนเสียงฝ่ายค้าน^๓

เมื่อพิจารณาอีกประเด็นหนึ่งว่าความจริงการแพะแนนเพียง ๒ เสียงไม่ใช่เรื่องสำคัญถึงขนาดที่รัฐบาลจะต้องลาออกจากตำแหน่ง เพราะการพิจารณาในวาระขั้นรับหลักการซึ่งสภาผู้แทนลงมติรับหลักการแล้วรัฐบาลก็ยังมีโอกาสแก้ไขเรื่องนี้ได้อีก ในขั้นกรรมาธิการแปรญัตติในวาระที่ ๒ และ ๓ เช่นอาจจะขอแปรญัตติขอตัดบางมาตราเสีย หรือพยายามหาเสียงสนับสนุนไม่ยอมผ่านร่าง พรบ. ในวาระที่ ๒ - ๓ ได้ อนึ่ง พรบ.ฉบับนี้ก็ไม่ใช่

^๑ นายควง อภัยวงศ์ ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ นิกร ฉบับประจำวันที ๒๐ มีนาคม ๒๔๘๕
^๒ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ ๑๕๐/๓๑ หนังสือที่ ๓๖๔/๒๔๘๔ ลงวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๔๘๔ จากเลขาธิการคณะกรรมการที่ จุฬาราชบุรี ภูทิวประเทศกิจของชาติ ถึงเลขาธิการ-นายกรัฐมนตรี เรื่อง ร่างพรบ.คุ้มครองค่าจ้างของประชาชนในภาวะคับขัน
^๓ ปลายทอง เรื่องเดิม หน้า ๔๑

เรื่องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงนโยบายสำคัญของรัฐบาลแต่ประการใด ในประเด็นนี้ นายควง อภัยวงศ์ ได้แสดงความเห็นไว้ว่า

รัฐบาลอาจจะทำได้แต่ไม่ยอมถ่วงน้ำหนักในคำกล่าวหาว่าเป็นลูกไม้ รัฐบาลต้องการทำตามนโยบายที่แถลงไว้ทุกประการ การที่จะชวยกันคุ้มครองทุกข์สุขของประชาชนนั้น วิธีของใครก็มีความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน แต่ของใครจะแนบเนียนกว่าเมื่อเสนอมา รัฐบาลไม่สามารถจะทำได้ก็ตกลงกันเท่านั้น ส่วนที่ว่าจะให้รัฐบาลรีรอไปจนถึงวาระ ๒ - ๓ โดยรับผู้ถูกกล่าวหาเสียก่อนนั้นขอยืนยันว่ารัฐบาลควรแสดงความเป็นนักกีฬาให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้ที่จะเล่นการเมืองในรูปหลัง เพื่อประชาธิปไตยอันสมบูรณ์ตามระบอบรัฐธรรมนูญจริง ๆ ถ้ารัฐบาลหน่วงเหนี่ยวเอาไว้ก็จะแสดงให้เห็นว่าเป็นการชิงไหวชิงพริบ ฉะนั้นรัฐบาลจึงเคารพเสียงจำนวนมากของประชาชนนี้คือประชาธิปไตยของรัฐบาล เมื่อแพ้ไหวตักต้องลาออก

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่นายควง อภัยวงศ์ ยอมรับก็คือ คณะรัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจให้ได้ดังที่ตั้งใจไว้^๒ จึงต้องการ เปิดทางให้ผู้อื่นเข้ามาบริหารประเทศ

ดูบ้าง

เกี่ยวกับปัญหาที่ว่านายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สนับสนุนสมาชิกสภาผู้ว่าฯ ให้รับหลักการ พรบ.ฉบับนี้หรือไม่ นายปรีดี พนมยงค์ ได้ปฏิเสธในโอกาสต่อมา โดยแสดงเหตุผลว่า

...การลงมติรับหลักการร่าง พรบ.ที่กล่าวถึง เป็นไปโดยบริสุทธิ์ใจแท้จริงของสมาชิกสภา... และผมไม่เคยแนะนำนายทองอินทร์ ให้เสนอร่าง พรบ.นั้นเลย หากนายทองอินทร์กับพวกสหชีพได้ทำไปตามอุดมการณ์ของพวกเขาเพื่อประชาชน^๓

^๑ นิกธ ฉบับประจำวันที ๒๐ มีนาคม ๒๔๘๕

^๒ ไทยใหม่ ฉบับประจำวันที ๒๐ มีนาคม ๒๔๘๕

^๓ ปรีดี พนมยงค์ บันทึกข้อสังเกตุและคำตอบคำถาม นิลิต นักศึกษาที่ประสงค์เรียบเรียงวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับรัฐบาลบางสมัยของประเทศไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕, หน้า ๒๖ - ๒๘

จึงเป็นอันว่ารัฐบาลนายคอง อภัยวงศ์ ชุดที่ ๒ ต้องพ้นจากตำแหน่งไป อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาการเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในครั้งที่ ๒ นี้ จะเห็นได้ว่านายคอง อภัยวงศ์ ต้องประสบมรสุมทางการเมืองจากสมาชิกสภาฝ่ายตรงข้ามพรรคพวกของนายปรีดี พนมยงค์ เป็นต้นว่า โจมที่ว่านายคองเป็นพวก Conservative (อนุรักษนิยม) ซึ่ง นายคอง ได้กล่าวไว้ว่า "ผมไม่เป็น Conservative ไม่เป็น Socialist หรืออะไรอื่น นอกจาก Khuangism " อันคงจะหมายความว่าเป็นตัวของตัวเอง การเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในครั้งที่ ๒ นี้จึงผิดกับครั้งแรก เพราะในครั้งนั้นนายคอง อภัยวงศ์ ได้รับความสนับสนุนจากสมาชิกสภาอयोगพร้อมเพรียงด้วยอิทธิพลและการสนับสนุนของนายปรีดี พนมยงค์ จึงออกจกลาวได้ว่าด้วยอิทธิพลและการสนับสนุนของนายปรีดี พนมยงค์ เช่นกันทำให้สมาชิกสภาฝ่ายค้านรัฐบาลสามารถโค่นล้มรัฐบาลนายคอง อภัยวงศ์ ชุดที่ ๒ ได้โดยวิธีทางแห่งรัฐธรรมนูญ แม้ว่านายคอง อภัยวงศ์ ชุดที่ ๒ จะมีฝ่ายสนับสนุนโดยตรงเป็นฐานอำนาจของรัฐบาลอยู่เช่นกัน

นายคอง อภัยวงศ์ ให้สัมภาษณ์แก่ผู้แทนหนังสือพิมพ์แนวหน้า ฉบับประจำวันที่ ๖ ก.พ. ๒๔๘๕